

MURKOVANJE NA MARTINOVO

Slavnostni govor ob Murkovanju 2010

Spoštovani nagrajenci, drage kolegice, dragi kolegi, spoštovani gostje!

Na dan sv. Martina, enajstega novembra, vam prinašam prisrčne pozdrave iz rojstnega kraja sv. Martina – Szombathelya, rimske Savarie. Iz Muzeja Savaria, kjer sem se – pred 30. leti – po končani ljubljanski fakulteti zaposlila kot etnologinja. Kjer je bil etnolog in vodja muzeja prekmurski rojak Avgust Pavel. Po njem je poimenovan – med drugimi – tudi slovenski muzej v Monoštru.

Sv. Martin in Avgust Pavel sta si podobna v tem, da sta delila nekaj z drugimi ljudmi. Da sta nekaj posredovala. Sv. Martin – kot rimski vojak – je delil svoj plašč z beračem. Nekaj, kar je dobil od nekoga, je dal nekemu, ki tega ni imel. Delovanje Avgusta Pavla je bilo mnogostransko. Glavni namen njegovega delovanja je bil, da je svoja spoznanja posredoval drugim ljudem. Posredoval je med slovansko, predvsem slovensko, in madžarsko kulturo.

Tudi etnologi – poklicni in ljubiteljski – hodimo po sledovih sv. Martina, saj ljudsko izročilo, ki ga dobimo, zbiramo med ljudmi, posredujemo drugim ali vračamo istim, da ga ohranjajo in s tem obogatijo svoje življenje. Taki so tudi vsakokratni, tudi letošnji Murkovi nagrajenci.

Leta 1970 je Marko Terseglav – kot sodelavec Sekcije za glasbeno narodopisje na Inštitutu za slovensko narodopisje pri ZRC SAZU – zbral ljudske pesmi v Porabju. Izbor zbranih pesmi je bil leta 1989 v Budimpešti pod naslovom *Porabska pesmarica* objavljen z namenom, da se pesmi vrnejo, ohranijo in posredujejo mlajšim generacijam. V uvodu knjige je Marko Terseglav zapisal:

... s pesmarico vsaj deloma vračamo dolg porabskim pevcem, ki so nam ob snemanju posredovali svoje pesemsko izročilo ... s poljudno pesmarico ... hočemo vstopiti v vsako porabsko hišo, predvsem pa želimo pomagati pri prizadevanjih, da se porabsko ljudsko petje nadaljuje pri mlajših generacijah ... Slovenska ljudska pesem je bila nekdanj edina ohranjevalka jezika, kulture in narodne samobitnosti. To še posebej velja za tiste predele s slovenskim prebivalstvom v Italiji in na Madžarskem, kjer dolgo niso imeli ali še danes ponekod nimajo slovenskih šol in kjer je sporazumevanje v maternem jeziku omejeno na ozek družinski krog in zgolj na narečje.

Kot če bi se čas ustavil – skoraj isto velja danes. Razlika je v tem, da v Porabju niti v družini ne govorijo več slovensko. Otroci se učijo materni jezik svojih staršev v vrtcu – od prekmurske vzgojiteljice. Na Gornjem Seniku in v Števanovcih so pred nekaj leti uvedli dvojezični pouk v nižjih razredih osnovne šole. Otroci se učijo porabske ljudske pesmi v šoli, ne pa v družini od svojih staršev in starih staršev ali od sosedov, ki so nekoč peli pri skupnem delu. Moja generacija, sedanja srednja generacija, je pesemsko izročilo prevzela po naravni poti. Današnja porabska mladina se uči porabske pesmi v šoli in kulturnih skupinah Zveze Slovencev na Madžarskem. Večglasno petje ni več prirojeno, ampak priučeno.

Kaj lahko storimo etnologi, kustosi muzejev, ljubitelji ljudskega izročila?

Zbiramo, hranimo, razstavljamo, predstavljamo, oživljamo, vračamo, opozarjamo na vrednote ljudskega izročila, ki bogatijo naše življenje. Srednja in starejša generacija se tega zavedata in v raznih civilnih organizacijah, pevskih zborih, plesnih skupinah lepšata svoje življenje v družbi, si z drugimi delita kulturne dobrine.

Vrnimo se spet k sv. Martinu. Martin ni samo patron vinogradnikov, čeprav je po tem najbolj znan. Martin je tudi zgled za delitev kulturnih dobrot. S tem namenom nastaja Evropska kulturna pot sv. Martina. Postaje te poti so označene s stopinjo sv. Martina. V stavbi Slovenskega etnografskega muzeja je imelo sedež Društvo poslanstva sv. Martina; na steni muzejske stavbe je stopinja sv. Martina. Ta je tudi na pragu kapele v cerkvi sv. Martina v Szombathelyu, kjer je izhodišče omenjene evropske kulturne poti. Pot vodi čez Slovenijo in Italijo do Toursa v Franciji, kjer je bil Martin škof.

Sombotelski Slovenci se – od leta 2000 – vsako leto odpravimo na romanje k znanim romarskim cerkvam in cerkvam sv. Martina v Sloveniji. V Szombathelyu, v cerkev sv. Martina, smo v preteklih desetih letih na božični koncert vabili pevske zборе iz matične domovine, tudi iz cerkv sv. Martina. Sv. Martin torej povezuje zamejce z matico, zamejci pa povezujejo sosednje narode, ko hodijo po sledovih sv. Martina in vabijo na gostovanje pevske zборе. Potovanje in romanje v Slovenijo vpliva tudi na ohranjanje in razvoj slovenske narodne skupnosti v Szombathelyu ter krepitev njihove narodne zavesti. Spodbuja medsebojno sodelovanje med matico in manjšino. Potovanja se udeležujejo aktivni člani društva s svojimi družinami, z otroki. Tako so med nami tudi mladi in Madžari. Zaradi tega pomeni potovanje tudi širšo promocijo Slovenije med večinskim prebivalstvom v zamejstvu.

Mlajšo generacijo lahko pridobimo predvsem z muzejskopedagoškimi delavnicami. Zaradi tega smo se sodelavci Direkcije muzejev Železne županije – Muzeja Savaria, Muzeja na prostem v Szombathelyu ter Muzeja Avgusta Pavla v Monoštru – skupaj s Pokrajinskim muzejem v Murski Soboti in Lendavsko galerijo – muzejem odločili, da se prijavimo na razpis Evropske unije. Prijava je bila uspešna in od avgusta 2009 delamo na projektu »Doživetje prostora – otroci – nosilci medkulturnega dialoga (SI-HU-1-1-01)«. Vrednost projekta je 833 tisoč evrov, od tega je delež Direkcije muzejev Železne županije 367 tisoč evrov, od katerih je unijska podpora Evropskega sklada za regionalni razvoj 312 tisoč evrov. Vsebinska projekta izhaja z območja, ki ga naseljujeta madžarska narodna skupnost v Sloveniji in slovenska narodna skupnost na Madžarskem. Osrednja ciljna skupina projekta so otroci (od 6. do 15. leta) kot nosilci prihodnjega medkulturnega dialoga. Cilj projekta je oblikovanje posebnega muzejskega pedagoškega programa, ki se bo izvajal v vseh treh sodelujočih muzejih. Program bo ponujal učenje obeh knjižnih

* Marija Kozar-Mukič, univ. dipl. etnologinja in prof. slovenščine, višja kustodinja, Muzej Savaria, Szombathely, Madžarska, E-naslov: mukic@t-online.hu

Slavnostna govornica, Murkova nagrajenska 2009, Marija Kozar-Mukič.

Foto: Savo Nedeljko, SEM Ljubljana, 11. 11. 2010

jezikov (slovenskega in madžarskega) in dveh narečij (porabskega in hetiškega), katerih izhodišče bo kulturna dediščina.

Med spoznavanjem kulturne dediščine bodo otrokom v pomoč tudi učni pripomočki, med njimi interaktivni računalniški program, ilustriran delovni zvezek ter igra Spomin. Z njihovo pomočjo bodo lahko sodelujoči spoznavali izraze za posamezne predmete in pojme v slovenskem in madžarskem knjižnem jeziku ter porabskem slovenskem in hetiškem madžarskem narečju. Besede bodo zapisane in tudi povedane. Pedagogi – etnologi že sedaj pripravljajo zgoščenko, ki bo obsegala šest tem: predstavitev muzejev in predmetov, stavbarstvo, glasbo, prehrano in nošo. Šolarji bodo z igro spoznavali jezik in kulturno dediščino drugih. Ker bo vloga porabskega narečja pri muzejskopedagoškem programu velika, razmišljamo, da bi v ta program vključili tudi člane Društva porabskih upokojujencev. »Babice in dedki« bodo prenašali kulturno dediščino na »vnuke«, da se bodo otroci tudi v živo srečevali s porabsko govorico, ne le preko računalnika in zgoščenske. V vseh treh muzejih bodo prenovljeni in opremljeni prostori za trajno izvajanje projekta. Največja naložba v projektu je povezana z monoštrskim Muzejem Avgusta Pavla. Delež investicije znaša 60 odstotkov vseh odobrenih sredstev za Monošter. Tukaj bo sezidan 85 m² velik prizidek, ki bo omogočil

neoviran dostop do prostorov za izvajanje muzejskopedagoškega programa. Z adaptacijo pritličja bomo pridobili tri prostore za delavnico in pripadajočo novo stalno razstavo Življenje Slovencev v Porabju. Sodelujoče otroške skupine bodo vedno narodnostno mešane in bodo šteje od 10 do 15 oseb. Znak projekta »Doživetje prostora« sta dva vrabca s perutmi v barvah slovenske in madžarske zastave. Otroci na prekmursko-porabskem območju naj bi raznašali drobce kulturne dediščine, tako kot mali ptici raznašata semena po poljih.

Ptice so tudi goske, ki so Martina izdale in se je moral ukloniti želji ljudstva ter postati škof. Na god sv. Martina je treba na Madžarskem jesti gosjo pečenko. Kdor na martinovo ne je gosje pečenke, celo leto lakoto trpi – pravijo. In gosjo pečenko sta morala dobiti tudi duhovnik in škof. Prebrisani kmetje so mu pošiljali tisti del gosi, na katerem je bilo najmanj mesa. Zaradi tega se imenuje ta del – škofija. Na martinovo so pekle ženske štruklje iz razvlečenega testa, da bi tudi Martin nad ljudi kot zaščito razvlekel svoj plašč. In – seveda – tudi na Madžarskem na martinovo postane iz mošta vino.

Dragi nagrajenci, drage kolegice in kolegi, želim vam veselo martinovanje, veselo murkovanje!